

УДК 75.071.1+75.071.4](477.83-25)«19/20»

Ольга **Зінчук**

аспірантка Львівської
національної академії мистецтв

Акварель у творчому доробку Ярослава Ульгурського (пам'яті Ярослава Ульгурського)

© Зінчук О., 2017

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1170652>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню творчості львівського митця Ярослава Ульгурського, а саме – вивченню його акварельних аркушів у контексті особливостей візуалізації українського пейзажного мистецтва. Актуальність пропонованої статті ґрунтується на тому, що виконані в техніці акварелі живописні аркуші Я. Ульгурського належать до високомистецьких зразків, а досвід митця є різнобічним, адже він працює в різних техніках і жанрах. Його мистецьке надбання репрезентує жанр пейзажу та натюр-морту, портрету та іконописних композицій. Художник вправно володіє технікою водяних фарб, однак саме цей аспект творчості донедавна не демонструвався в експозиції. Більш відомі художні твори автора, що виконані в техніці олійного та темперного малярства. Серія акварелей ще донедавна була недоступною для широкого загалу та для ока пересічного реципієнта. Для написання дослідження використано фотоматеріал, а також велику кількість архівних матеріалів, що створює багату джерельну базу.

Ключові слова: живопис, акварельна техніка, художник-реаліст, пейзаж, лаконічне подання, пластична інтонація.

Постановка проблеми. Ульгурський Ярослав Олексійович – український дизайнер інтер'єрів, живописець, доцент кафедри проектування інтер'єрів Львівської національної академії мистецтв (далі ЛНАМ), приват-професор, лауреат премії Держбуду України (1982 рік, за проект та оформлення інтер'єрів Будинку культури заводу ЛОРТА у Львові), відмінник освіти України (2001 рік), яскравий, однак маловивчений у контексті акварельного малярства, представник львівського осередку другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Учень М.Курилича, І.Скобала, В.Монастирського та І.Севери, художник виробив ліричний підхід до мистецтва, через який він демонструє власні рефлексії на навколишню дійсність. Оригінальне бачення світу, вправна рука та бажання дивувати засновані на традиціях реалістичного мистецтва.

Акварельні аркуші виконані з технічного боку дуже майстерно. Вони дивують щирим передаванням різноманітності та настрою природи. Закарбовані на аркушах моменти (деяким минуло півстоліття), мимоволі передають давні переживання та спостереження автора.

Улюблена тематика – краса навколишньої природи. Пейзажі демонструють мальовничі місця, які відвідував художник під час численних подорожей: від околиць Львова аж до далекого Кавказу. Автор застосовує класичні композиції. Барви витримані, насичені, прозорі та контрастні водночас.

Зв'язок з науковими чи практичними завданнями. Стаття написана в межах широкого наукового дослідження – дисертаційної роботи на тему: «Акварель у системі образотворчого мистецтва Львова другої половини ХХ – початку ХХІ століття: типологія, функціональне поле, художньо-естетичні особливості».

Аналіз останніх досліджень і публікацій Доробок львівських художників-акварелістів другої половини ХХ – початку ХХІ століть репрезентує особливості мистецьких традицій у контексті тогочасного художнього життя Галичини. Закономірно, що до аналітичного осмислення мистецьких подій обраного періоду у Львові зверталось багато дослідників, серед яких на особливу увагу заслуговують Є.Шимчук, О.Голубець, Р.Яців, Г.Вишеславський, Б.Шумилович, В.Костирко. Варто відзначити видання, присвячене образотворчому мистецтву Львова ХХ – початку ХХІ ст., «Львів: Мистецька мапа України. Живопис. Графіка. Скульптура» [1], започатковане Музеєм сучасного образотворчого мистецтва України, є першим у серії альбомів проекту «Мистецька мапа України».

Мета статті – проаналізувати образно-стильові аспекти акварельної творчості Ярослава Ульгурського на прикладі його робіт, зокрема в контексті пейзажного мистецтва, а також виокремити Я.Ульгурського як художника-аквареліста, одного з яскравих представників образотворчого мистецтва Львова другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізувавши зібраний фотоматеріал з виставки живопису Я. Ульгурського «Акварелі мого життя» (відкрита 20 жовтня 2016 р.), що відбувалася у Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної академії наук України (Львів, проспект Свободи, 15), провівши значну пошукову роботу в бібліотеці та архіві ЛНАМ, можна по-новому розглянути творчість українського живописця, дизайнера інтер'єрів і педагога з великим досвідом саме як художника-аквареліста.

Важливо, що твори, представлені на виставці «Акварелі мого життя», є різночасовими. Так, до прикладу, акварелі «Пейзаж у Карпатах» вже понад 40 років (датована рукою автора 1973 роком). Незважаючи на «вік» творів, вони експонуються вперше. А це, у свою чергу, зумовлює наукову новизну пропонованої статті.

Художник народився 24 серпня 1936 р. у с. Щеп'ятин Томашівського повіту в Польщі, у сім'ї Євгенії Дмитрівни Юзич (1920–1960) та Олекси Антоновича Ульгурського (1911–1946). У 1955–1961 роках митець навчався у Львівському інституті прикладного та декоративного мистецтва (сьогодні ЛНАМ) на кафедрі художньої обробки дерева. Серед його викладачів були відомі львівські художники, у тому числі й І. Севера. Під час вступу до інституту саме він спрямував молодого художника на спеціалізацію «художня обробка дерева» [5, с. 242].

Студентом Я. Ульгурський зарекомендував себе з найкращого боку. Викладачі бачили в ньому перспективного митця. На це вказують архівні документи. У характеристиці «на дипломника отделения художественной обработки дерева Львовского института прикладного и декоративного искусства Ульгурского Ярослава Алексеича» та зі слів завідувача кафедри ХОД читаємо наступний відгук: «Ульгурський А. Я. способный художник, обладает хорошим вкусом в прикладном искусстве, дисциплинирован...» [3, с. 18].

Від 1961 року працював на посаді викладача на кафедрі проектування інтер'єрів ЛНАМ. Попри творчу та педагогічну роботу, Ярослав Ульгурський брав активну участь у культурно-мистецькому житті. 1967 року був головним художником фестивалю чехословацько-радянської дружби у Львові, 1973 року керував виставкою «Творчість радянських студентів у галузі архітектури та мистецтва у Братиславі».

За роки творчої та викладацької роботи Ярослав Ульгурський неодноразово був нагороджений різноманітними преміями та подяками. Серед них назовемо наступні: лауреат премії Держбуду України (1982 рік), отримав звання доцента кафедри проектування інтер'єрів ЛНАМ (1993 рік), здобув знак «відмінник освіти України» (2001 рік).

Також відомо, що за ініціативи Ярослава Ульгурського було введено акварель у навчальну програму кафедри живопису. Про це йдеться у звіті про педагогічну, ідейно-виховну, науково-методичну, творчу та громадську роботу за 1973–1978 роки в.о. доцента кафедри проектування інтер'єру і меблів Ярослава Ульгурського в пункті 4 «Науково-методична робота». У цьому документі зафіксовано наступне: «На кафедрі живопису було запропоновано... ввести техніку акварельного живопису... Пропозиції були затверджені на Раді факультету» [4, с. 67-72].

Попри те, що акварельний доробок є маловідомим, а роботи вперше експонувалися зовсім недавно, очевидно, що ця техніка для художника не байдужа ще з ранніх років творчості. Так, у звіті старшого викладача Я.Ульгурського за період від 1964-го по 1969 рік, поряд із «Науково-дослідною та методичною роботою», «Творчою роботою та виставками», у пункті 15 графи «Творча та експериментальна робота» зазначено, що автор створив «біля 100 акварелей» [4, с. 20]. Із цього факту можна зробити висновок, що художник розвивав майстерність і наполегливо практикувався в цій техніці тривалий час.

Очевидно, що акварельні фарби супроводжували художника в його мандрівках. За назвами творів можна простежити широку географію цих численних мандрівок протягом життя: «Озеро в Гагрі», «Дорога до моря в Лазаревську», «Вид на гору Ново-Афонського монастиря», «Дуб з часів Шевченка у Моринцях», «Вид на Карпати», «Мрія мого дитинства», «Хата на Полтавщині», «На Дніпровському лимані», «Околиці в Кривчицях», «Рання весна в північному Кавказі», «Озеро Ріца», «Околиці Гагри», «Будинок в Сорочинцях», «Міст у Дніпропетровську», «Храм у Тбілісі», «Кафе в Абхазії», «На околицях Полтавщини», «Пейзаж у Карпатах».

Акварельна спадщина Ярослава Ульгурського репрезентує його ліричне світовідчуття через впевнену руку художника-реаліста. Оскільки використання акварельних фарб доволі складне, то це вимагає великої майстерності, швидкості та від-

працьованої техніки. Прозорість фарб не допускає повторного переписування зображення [2, с. 294-295].

Художник застосовує техніку акварельного живопису за класичною схемою – без використання пігментів білила та додаткових вкраплень інших матеріалів. Рисунок під аркуші завжди скрупульозний та ретельний. Це ми спостерігаємо на творах з архітектурою, яку подекуди зображає автор.

Серед інших особливостей художніх засобів у творчості Ярослава Ульгурського варто відзначити потяг до узагальнення форм з локальним застосуванням дрібних нюансів. У аркушах витримана ритмічність. Зазвичай митець застосовує три базові техніки водяних фарб: «відмивку», «алла прима», «англійську акварель» («по-мокрому»).

Щодо колориту – він чистий та складний одночасно, насичений і доволі контрастний у тональності та температурі. Аркуші повністю вкриті фарбовим шаром. Техніку «резерваж» художник застосовує поодинокі та фрагментарно, переважно для зображення неба.

Серед численних олійних і темперних творів, проектів експозицій для музеїв та індивідуальних житлових будинків, виконаних великих люстр, монументальних панно в техніці сграфіто, важливе місце у творчості Ярослава Ульгурського посідають власне акварелі. Роботи митця зберігаються у приватних колекціях і громадських спорудах в Україні, Росії, Польщі, Німеччині, Італії, США, Австралії [5, с. 244].

Висновки з дослідження. Отже, акварельні аркуші Ярослава Ульгурського демонструють тяжіння автора до традиційних засобів виразності, для них характерне лаконічне подання. Пластична інтонація, котра привертає увагу та тішить око реципієнта, є творчим самовираженням, а сюжети викривають глибоку прихильність до природи.

Акварелі об'єднані темою природи з локальним привнесенням архітектурних елементів. У споріднених творах, через реалістичне подання, відтворене позитивне сприймання світу, що притаманне авторові від перших до сучасних аркушів. Художник у творчості дотримується класичної «чистої» манери письма. Уникає втручання інших матеріалів.

У творах митець закарбував радісні моменти швидкоплинного життя, образну настроєвість і емоційне бачення сві-

ту. Водяні, легкі та «повітряні» аркуші Ярослава Ульгурського містять багатолітній досвід, вагоме мистецьке надбання та життєву мудрість. Вони привносять настрої реалізму в творчу скарбницю художників-акварелістів Львова другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Перспективи подальших розвідок полягають у наступному вивченні становлення техніки майстра в різні періоди його творчого шляху.

1. Львів: Мистецька мапа України. Живопис. Графіка. Скульптура. 1900-2008 : альбом. – К. : Ювелір Прес, 2008. – 269 с.
2. Афанасьєв В. А. Акварель // Енциклопедія сучасної України / Національна Академія Наук України, Наукове товариство імені Шевченка, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України / [ред. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський та ін.]. – К. : [б. в.], 2001. – Т. 1 : А. – 825 с. – С. 294-295. Архівні джерела
3. Львовский государственный институт искусства. Личное дело студента Ульгурского Ярослава Алексеевича. Львовский облархив. Фонд Р-1653. Опис 2-Л. Ед. хр. 264. Начато 1955 г. Окончено 1961 г. На 20 листах.
4. Львовский государственный ин-т прикладного и декоративного искусства. Дело № 2536 преподавателя кафедры ПИМ Ульгурского Ярослава Алексеевича. Начато 20.07.1961 г. Окончено 01.11.1978 г. На 83 листах.
5. Львівська національна академія мистецтв. – К. : ВЦ Логос, ВЦ «Золоті ворота», 2011. – С. 242-244

ANNOTATION

Zinchuk Olha. Watercolor in the creative work of Yaroslav Ulhurskyi. The article is devoted to the research of the works of Lviv artist Yaroslav Ulhurskyi, namely, the study of his watercolor sheets in the context of the visualization features of the Ukrainian landscape art.

The actuality of the proposed article is based on the fact that the paintings made by Y. Ulhurskyi in watercolor technique belong to high-specter samples, and the artist's experience in various techniques and genres is capacious.

His artistic heritage represents genres of landscape and still life, portrait and iconic composition.

The artist skillfully owns the technique of water paints, but this aspect of creativity has not been shown in the exposition until recently.

More famous are the artworks of the author which are made in the technique of oil and tempera painting.

The series of watercolors was inaccessible to the general public until recently. In order to write the research, the photo material, as well as a large number of archival materials was used, which creates a rich source base.

Yaroslav Oleksiyovych Ulhurskyi – is a Ukrainian interior designer, painter, ass. professor of the Department of Interior Design of Lviv National Academy of Arts (LNAA), laureate of the State Building Committee of Ukraine (1982, for the design and interior design of the Lviv association of radio engineering equipment Plant's House of Culture in Lviv), an excellent student of education in Ukraine (2001), bright but understudied in the context of watercolor painting, a representative of the Lviv branch of the second half of the 20th – beginning of the 21st century.

A pupil of M. Kurylych, I. Skobalo, V. Monastyrskyi and I. Severa, the artist developed a lyrical approach to art, through which he demonstrates his own reflections on the surrounding reality. The original vision of the world, the skillful hand and the desire to marvel are based on the traditions of realistic art. Watercolor sheets are made very skillfully from the technical side. They surprise by the sincere transmission of the diversity and nature emotions.

The moments captured on the sheets (some of the was created already half a century ago), involuntarily convey the long experiences and observations of the author.

Favorite subject – is the beauty of the surrounding nature.

Landscapes show picturesque places which were visited by the artist during numerous trips: from the outskirts of Lviv to the far Caucasus.

The author uses classical compositions. The colors are tempered, saturated, transparent and contrasting at the same time.

Keywords: painting, watercolor technique, artist-realist, landscape, laconic representation, plastic intonation.

АННОТАЦИЯ

Зинчук Ольга. Акварель в творчестве Ярослава Ульгурського (Памяти Ярослава Ульгурського). Стаття посвящена дослідженню творчості львівського художника Ярослава Ульгурського, а саме – вивченню його акварельних листів в контексті особливостей візуалізації українського пейзажного мистецтва. Актуальність пропонованої статті ґрунтується на тому, що виконані в техніці акварелі живописні листи Я. Ульгурського належать до високохудожественним зразкам,

а опыт художника является разносторонним, ведь он работает в разных техниках и жанрах. Его художественное достояние представляет жанр пейзажа и натюрморта, портрета и иконописных композиций. Художник умело владеет техникой водяных красок, однако именно этот аспект творчества до недавнего времени не демонстрировался в экспозиции. Наиболее известные художественные произведения автора, выполненных в технике масляной и темперной живописи. Серия акварелей еще недавно была недоступной для широкой общественности. Для написания исследования использованы фотоматериалы, а также большое количество архивных материалов, что создает широкую базу источников.

Ключевые слова: живопись, акварельная техника, художник-реалист, пейзаж, лаконичное представление, пластическая интонация.